

Rəna Qocayeva

Avey Dövlət
Tarix-Mədəniyyət
Qoruğunun elmi işçisi

Tarix bizə yalnız keçmişin hadisələrini deyil, həm də bir xalqın ruhunu, yaddaşını, varlığını çatdırır. Hər daşda, hər sütunda, hər divar parçasında zamanın izləri, bir dövrün nəfəsi yaşayır. Azərbaycanın qərbində yerləşən qədim Qazax torpağı da məhz belə bir yaddaş daşıdır. Bu diyar, təkcə coğrafi mövqeyi ilə deyil, həm də zəngin mədəni irsi, arxeoloji tapıntıları və tarixi abidələri ilə seçilir.

Qazax sadəcə bir bölgə deyil – o, tarixlə nəfəs alan, hər addımda min illik sirrləri qulağı-

Məmmədli Hüseyinov tərəfindən aparılan arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, Damcılı mağarası hələ paleolit dövründə – yəni bu torpaqlarda ilk insan məskənlərinin formalaşdığı dövrlərdə belə yaşayış yeri kimi istifadə olunub. Buradan tapılmış daş əmək alətləri, heyvan sümükləri və digər maddi-mədəni nümunələr, təkcə arxeoloji dəyər daşıyır, həm də bu torpağın minillər əvvəlki insan həyatına işıq

Qazaxın mədəni irsi:

Tarixdən günümüzdə də yaşayan abidələr

həm də mənəvi baxımdan bölgənin simvollarından biri hesab olunur. Bu təbii abidə insanı öz mistik görkəmi ilə heyrləndirməklə yanaşı, əfsanəvi rəvayətlərin mərkəzinə çevrilmişdir. Yerli sakinlər arasında Göyazənə bağlı onlarla inanclar, rəvayətlər dolaşır. Bəzi inanclara görə, bu dağ qədim dövrlərdə müqəddəs sayılmış, ziyarətə gələn kimi istifadə olunmuşdur.

Arxeoloqların fikrincə, dağın ətrafındakı ərazilərdə qədim yaşayış məskənlərinin izlərinə rast gəlinməsi bu yerin yalnız təbiət mənzərəsi olaraq deyil, həm də mədəni və ritual baxımından əhəmiyyətli bir məkan olduğunu göstərir. Göyazənin silüetvari görünüşü, onun gün batan zaman göyü əks etdirən parlaq fonu və ətrafla olan kontrastı onu Qazaxın mənəvi silüetinə çevirmişdir. Sıldırım qayalıqları, ətrafındakı səpələnmiş

deyil, həm də mədəni dəyərlərin malik olduğunu göstərir. Göyazən, Qazaxın simvoluna çevrilmişdir – güc, sabitlik və əbədiyyət rəmzi kimi.

Avey Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun ərazisində yerləşən Avey alban məbədi, Qafqaz Albaniyasının dini arxitektura nümunələrindən biridir. Orta əsrlərə aid bu tikili daşdan yonulmuş sadə, lakin çox təsirli bir memarlıq üslubuna malikdir. Alban məbədi təkcə dini ibadətə deyil, həm də müxtəlif sivilizasiyaların bir nöqtədə qovuşmasının göstəricisidir. Bu gün həmin məbəd Qazaxın keçmiş dini-mədəni həyatının canlı şahididir və qorunaraq gələcək nəsillərə ötürülməsi zəruridir.

Qazaxın zəngin mədəni irsi yalnız təbiət və arxeoloji abidələrlə məhdudlaşmır. Bu bölgə həmçinin ədəbiyyat və fikir adamlarının vətənidir. Molla Pə-

Bu gün Qazaxda yerləşən tarixi-mədəni abidələrin qorunması və təbliği mühüm məsələdir. Dövlət səviyyəsində həyata keçirilən layihələr, bərpa işləri və eyni zamanda ictimai təşəbbüslər bu mirasın yaşamasına xidmət edir. Xüsusilə gənclər arasında bu irsin təbliği, turizm potensialının artırılması bölgənin mədəni həyatını canlandırmağa bilər. Bu sahədə Avey Dövlət Tarix-Mədəniyyət Qoruğunun fəaliyyəti xüsusilə qeyd olunmalıdır. Qoruq təkcə mühafizəçi funksiyası yerinə yetirmir, həm də elmi araşdırmaların aparılması, ərazidə yerləşən abidələrin sistemli uçotu və tanıtılması istiqamətində vacib addımlar atır. Avey qoruğunun əhatəsində olan abidələrin statusu onların qorunmasına hüquqi əsas yaratmaqla yanaşı, bu məkanların təbliğinə və turizm potensialının üzə çıxarılmasına da şərait yaradır. Qoruq ərazisində aparılan arxeoloji qazıntıları, monitorinqlər və ictimai maarifləndirmə tədbirləri Qazax abidələrinin elmi əsaslarla gələcəyə ötürülməsi işində mühüm rol oynayır. Qazaxın abidələri öz səsinə bizə çağırış edir – “keçmişə unutmadan gələcəyə baxmaq”. Bu çağırışı eşitmək və onun davamçısı olmaq isə bizim borcumuzdur. Qazax – təkcə bir rayon deyil. O, Azərbaycan tarixinin canlı ensiklopediyası, təbiətin və insan əlinin yaratdığı incilərin bir araya gəldiyi məkan, keçmişlə gələcəyin qovşağıdır. Bu irsi tanımaq və yaşatmaq hər birimizin mənəvi borcudur.

Qazaxın mədəni irsi sadəcə daşdan, torpaqdan və tikililərdən ibarət deyil. Bu irs, bir xalqın yaddaşı, yaşayış tərzini, dünyagörüşünü və ruhunun ifadəsidir. Damcılı mağarasından Göyazən dağının ətəyinədək, Avey alban məbədinə Sınıq körpüyə qədər hər abidə bizə keçmişin səsinə çatdırır. O səsi isə deyir ki: “Məni unutma, məni qor!” Bu gün bu abidələrin qorunması və gələcək nəsillərə ötürülməsi bizim üzərimizə düşən mühüm bir vəzifədir. Çünki keçmişə sahib çıxan cəmiyyət, gələcəyini daha möhkəm qurur.

Qazax rayonunun ərazisində yerləşən və təkcə bölgənin deyil, ümumilikdə Azərbaycanın qədim tarixi-mədəni irsinin parlaq nümunələrindən biri olan Damcılı mağarası, bu torpağın minillik yaddaşını özündə qoruyub saxlayan əvəzsiz bir abidədir. Avey silsiləsinin ətəyində, Daş Salahlı kəndi yaxınlığında yerləşən bu mağara, Azərbaycanın ən qədim yaşayış məskənlərindən biri kimi tarixə düşmüşdür. 1953-cü ildə arxeoloq Məmmədli Hüseyinov tərəfindən aparılan arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, Damcılı mağarası hələ paleolit dövründə – yəni bu torpaqlarda ilk insan məskənlərinin formalaşdığı dövrlərdə belə yaşayış yeri kimi istifadə olunub...

salır. Mağaranın divarlarında müşahidə olunan cızıq və işarələr isə qədim insanların ilkin təsviri sənətlə tanış olduqlarını göstərir. Belə tapıntılar Qazaxın sadəcə siyasi-coğrafi yox, həm də mədəni və mənəvi tarix baxımından nə qədər zəngin olduğunu bir daha sübut edir. Qazaxın ən qədim yaşayış məskənlərindən biri olan Damcılı mağarası Azərbaycanın daş dövrü arxeologiyası üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Damcılı yalnız bir mağara deyil, həm də zamanın dərinliklərindən gələn çağırışdır – bizi öz köklərimizi anlamağa səsləyən bir tarix ocağıdır.

Qazaxın Abbasbəyli kəndi yaxınlığında, düzənlik bir ərazidə tək yüksəklik kimi ucalan Göyazən dağı, həm coğrafi,

mağara qalıqları və qədim yaşayış yerləri buranı həm arxeoloqlar, həm də turistlər üçün cəlb edici edir. Dağın ətəyində yerləşən qayaüstü təsvirlər və yaşayış izləri buranın təkcə geoloji

nah Vəqif, Molla Vəli Vidadi kimi klassik şairlər məhz bu torpağın yetirmələridir. Onların yaşadığı və ilham aldığı məkanlar bu gün də Qazaxın mənəvi kimliyini qoruyur.